

รายงานการวิจัย

เรื่อง “จริยธรรมของเยาวชนไทย

รายนามผู้ร่วมงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทวงเดือน พันธุมนาวิน ประธานโครงการ

อาจารย์ เพ็ญแข ประจวบจั่นก รองประธานโครงการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ระวิพันธ์ โสมนะพันธ์ ที่ปรึกษาฝ่ายสถิติและ
คอมพิวเตอร์

นายสุเชษฐ มาเหรัมย์ ผู้ช่วยวิจัยฝ่ายการทดลอง

นายนิพนธ์ ชินตา ผู้ช่วยวิจัยฝ่ายการทดลอง

ศาสตราจารย์ ดร. จรรยา สุวรรณทัต ผู้นิเทศโครงการ

สารบัญ

คุณูปการ

คำนำ

รายงานการวิจัยฉบับย่อ

Summary

สารบัญ

สารบัญตาราง

สารบัญภาพ

บทที่หนึ่ง : บทนำ

หน้า

จริยธรรมของพลเมืองกับการพัฒนาประเทศ

๑

ความหมายของจริยธรรม

๓

    ความรู้เชิงจริยธรรม

๙

    ทัศนคติเชิงจริยธรรม

๙

    เหตุผลเชิงจริยธรรม

๙

    พฤติกรรมเชิงจริยธรรม

๙

แหล่งกำเนิดของจริยธรรม

๖

    ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการทางจริยธรรม

๗

    ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรม

๙

    ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

๑๐

จริยธรรมกับตัวแปรทางสังคม

๑๓

    อายุและระดับการศึกษากับจริยธรรมของบุคคล

๑๔

    เพศกับจริยธรรมของบุคคล

๑๖

    ฐานะของครอบครัวกับจริยธรรมของบุคคล

๑๘

จริยธรรมกับการถูกอบรมเลี้ยงดู	๒๑
การถูกเลี้ยงดูแบบรักกับจริยธรรมของบุคคล	๒๒
การถูกเลี้ยงดูแบบควบคุมกับจริยธรรมของบุคคล	๒๕
การถูกเลี้ยงดูแบบรักและควบคุมกับจริยธรรมของบุคคล	๒๖
การถูกเลี้ยงดูแบบให้เหตุผลกับจริยธรรมของบุคคล	๒๘
วิธีการถูกลงโทษกับจริยธรรมของบุคคล	๓๐
การถูกเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยกับจริยธรรมของบุคคล	๓๒
จริยธรรมกับความสันตติทางภาษา	๓๔
จริยธรรมกับลักษณะมุ่งอนาคต	๓๕
พัฒนาการทางจริยธรรม	๓๘
ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก	๔๐
เหตุผลเชิงจริยธรรมกับลักษณะต่างๆ ของบุคคล	๔๕
การวัดระดับจริยธรรม	๔๘
วิธียกระดับจิตใจของเยาวชน	๕๐
การให้ความรู้ขั้นสูงขึ้น	๕๑
การให้แสงบทบาท	๕๒
การใช้กลุ่มให้เกิดการคล้อยตาม	๕๓
การให้เลียนแบบจากตัวแบบ	๕๔
สาเหตุของพฤติกรรมซื่อสัตย์ในสถานการณ์ชั่วร้าย	๖๑
ลักษณะส่วนบุคคลกับพฤติกรรมโกง	๖๒
ลักษณะของสถานการณ์กับพฤติกรรมโกง	๖๓
จุดมุ่งหมายและประโยชน์ของการวิจัย	๖๖
โครงสร้างของการวิจัยมหภาค	๖๘

การศึกษากาสนาม : การถุกอบรมเลี้ยงดูกับพัฒนาการทางจริยธรรม- ของเยาวชนไทย	๗๒
นียมปฏิบัติการของตัวแปร	๗๒
สมมติฐาน	๗๕
การทดลอง : การทดลองวิธีระดับจิตใจของวัยรุ่นชายไทย	๗๖
นียมปฏิบัติการของตัวแปร	๗๖
แบบแผนการทดลอง	๗๙
สมมติฐาน	๘๐
บทที่สอง : วิธีการศึกษากาสนามและผลการวิจัย	๘๒
กลุ่มตัวอย่าง	๘๒
เครื่องมือวัดตัวแปร	๘๒
แบบวัดระดับจริยธรรม	๘๓
แบบวัดลักษณะมุ่งอนาคต	๘๔
แบบสอบถามการถุกอบรมเลี้ยงดู	๘๕
แบบสอบถามภูมิหลัง	๘๖
แบบวัดความสนักัดทางภาษา	๘๖
วิธีดำเนินการเก็บข้อมูล	๘๖
การสุ่มตัวอย่าง	๘๖
การแจกแบบสอบถาม	๘๗
การวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย	๘๙
การวิเคราะห์ระดับจริยธรรม	๙๐
ตัวแปรทางสังคมและระดับจริยธรรม	๙๑

	หน้า
การถกอบรมเลี้ยงดูและระดับจริยธรรม	๙๖
ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับลักษณะต่าง ๆ	๑๐๐
การวิเคราะห์ลักษณะมุ่งอนาคต	๑๐๒
ตัวแปรทางสังคมกับลักษณะมุ่งอนาคต	๑๐๓
การถกอบรมเลี้ยงดูและลักษณะมุ่งอนาคต	๑๐๖
ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะมุ่งอนาคตกับตัวแปรอื่น ๆ	๑๐๘
การวิเคราะห์การถกอบรมเลี้ยงดูสี่แบบ	๑๑๑
การวิเคราะห์การถกอบรมเลี้ยงดูแบบรัก	๑๑๑
การวิเคราะห์การถกอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม	๑๑๘
การวิเคราะห์การถกอบรมเลี้ยงดูทางกายหรือจิต	๑๒๑
การวิเคราะห์การถกอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล	๑๒๓
สรุป	๑๒๖
บทที่สาม : วิธีการทดลองและผลการวิจัย	
การลองทดลอง	๑๓๐
ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง	๑๓๒
ลักษณะของสถานการณ์วิจัย	๑๓๓
เครื่องเล่นเกมกับการวัดพฤติกรรมโกง	๑๓๔
เครื่องมือวัดตัวแปร	๑๓๕
วิธีดำเนินการทดลอง	๑๓๘
การวัดลักษณะของผู้ที่จะร่วมทดลอง	๑๓๘
การแจ้งจุดมุ่งหมายและการสาธิตวิธีเล่นเกม	๑๓๙

	หน้า
การจัดกระทำกับลักษณะและอารมณ์ของตัวแบบ	๑๔๑
การเล่นเกมน โดยอิสระและการแจ้คะแนน	๑๔๓
การให้ตอบแบบสอบถามหลังการเล่นเกมน	๑๔๓
การแจกรางวัล	๑๔๓
การตรวจสอบการจัดกระทำกับตัวแปรอิสระ	๑๔๔
การวิเคราะห์ข้อมูลและผลการทดลอง	๑๔๖
การวิเคราะห์พฤติกรรมโง	๑๔๖
การวิเคราะห์ข้อมูลตามสมมติฐาน	๑๔๗
การวิเคราะห์ข้อมูลที่นอกเหนือจากสมมติฐาน	๑๕๔
สรุปผลการวิเคราะห์พฤติกรรมโง	๑๖๔
การวิเคราะห์ทัศนคติเชิงจริยธรรม	๑๖๕
การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	๑๖๘
บทที่สี่ : การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๗๔
การอภิปรายผลการวิจัย	๑๗๔
กลุ่มทางสังคมกับจริยธรรมของบุคคล	๑๗๕
พัฒนาการทางจริยธรรม	๑๗๘
พฤติกรรมในสถานการณ์ยั่ว	๑๘๓
การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อยกระดับจิตใจของเยาวชน	๑๘๕
ความสัมพันธ์ระหว่างด้านต่างๆ ของจริยธรรม	๑๙๐
สรุป	๑๙๖
ข้อจำกัดของการวิจัย	๑๙๗
ข้อจำกัดเกี่ยวกับรูปแบบของการวิจัย	๑๙๗

ตาราง ๑๑	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของลักษณะมุงอนาคตในกลุ่ม นักเรียนชั้น ป. ๖ และ ม.ศ. ๑ โดยพิจารณาตามเพศ การถูกเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกายหรือจิตและแบบใช้เหตุผล.....	๑๐๘
ตาราง ๑๒	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการถูกเลี้ยงดูแบบรัก โดยพิจารณาตามเพศ ฐานะของครอบครัว และระดับการ - ศึกษา หรือช่วงอายุของผู้ตอบ	๑๑๒
ตาราง ๑๓	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการถูกเลี้ยงดูแบบรัก ของนักเรียนชั้น ป. ๖ และ ม.ศ. ๑ โดยพิจารณาตามเพศ การประกอบอาชีพของมารดา และระดับการศึกษาของมารดา.....	๑๑๖
ตาราง ๑๔	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนการถูกเลี้ยงดูแบบรัก โดยพิจารณาตามเพศ การถูกเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกายหรือจิต และแบบการใช้เหตุผล	๑๑๗
ตาราง ๑๕	อิทธิพลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของตัวแบบกับอารมณ์ของ ตัวแบบ ที่มีต่อพฤติกรรมโกง.....	๑๔๙
ตาราง ๑๖	อิทธิพลของการปฏิสัมพันธ์ของลักษณะของตัวแบบ อารมณ์ของตัวแบบ และเวลาตารางวัล ที่มีต่อพฤติกรรมโกง	๑๕๑
ตาราง ๑๗	อิทธิพลของการปฏิสัมพันธ์ของลักษณะของตัวแบบ อารมณ์ตัวแบบ และจริยธรรมของผู้ถูกทดลอง ที่มีต่อพฤติกรรมโกง.....	๑๕๓
ตาราง ๑๘	อิทธิพลของการปฏิสัมพันธ์ของเวลาตารางวัล จริยธรรม และ ลักษณะมุงอนาคต ที่มีต่อพฤติกรรมโกง ในกลุ่มที่มีตัวแบบ.....	๑๕๕
ตาราง ๑๙	การวิเคราะห์ความแปรปรวนของคะแนนทัศนคติเชิงจริยธรรม โดยพิจารณาตามลักษณะของตัวแบบ เวลาตารางวัล และ ลักษณะมุงอนาคต	๑๖๗
ตาราง ๒๐	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ.....	๑๗๐
ตาราง ๒๑	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณของตัวแปรทีละ ๓ ตัว	๑๗๒

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ ๑	การวิเคราะห์จริยธรรมของเยาวชนไทยในโครงการวิจัยมหภาค..... ๗/๑
ภาพ ๒	แสดงค่าเฉลี่ยของคะแนนจริยธรรมของผู้ตอบ ๔ ประเภท..... ๙๓
ภาพ ๓	แสดงค่าเฉลี่ยลักษณะมุ่งอนาคตแยกตามเพศ และระดับการศึกษา หรือช่วงอายุ..... ๑๐๕
ภาพ ๔	แสดงค่าเฉลี่ยการถูกเลี้ยงดูแบบรัก แยกตามฐานะของครอบครัว และชั้นเรียนหรือช่วงอายุ ๑๑๔
ภาพ ๕	เครื่องเล่นเกม ในการทดลองในห้องปฏิบัติการ ๑๓๖
ภาพ ๖	ความแตกต่างของจำนวนผู้ โกงที่มีจริยธรรมต่ำและสูง ในสภาวะที่ไม่มีตัวแบบและมีตัวแบบ..... ๑๕๒

บทนำ

จริยธรรมของพลเมืองกับการพัฒนาประเทศ

ไทยเป็นประเทศที่เห็นความจำเป็นในการเร่งรัดพัฒนาประเทศ เพื่อความอยู่รอดของชาติ และเพื่อเพิ่มคุณภาพของชีวิตให้แก่ประชาชน แต่การพัฒนาประเทศจะดำเนินไปได้ด้วยปริมาณและคุณภาพเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นกับลักษณะของพลเมืองส่วนใหญ่ในประเทศนั้นเป็นสำคัญ กล่าวคือ การพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง อุตสาหกรรม และอื่นๆ นั้นจะดำเนินไปได้ดีเพียงใด ย่อมขึ้นกับคุณลักษณะต่าง ๆ ของประชาชนในประเทศนั้นเป็นอันดับแรก ฉะนั้นการพัฒนาบุคคลจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาประเทศไทย

จุดประสงค์ที่สำคัญในการพัฒนาบุคคล คือการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะและพฤติกรรมของเขาไปในทิศทางที่ลักษณะต่าง ๆ และพฤติกรรมต่าง ๆ ของพลเมืองส่วนใหญ่ นั้น จะช่วยสนับสนุน และไม่ขัดขวางการพัฒนาประเทศทางด้านต่าง ๆ ที่กล่าวแล้ว ฉะนั้นการพัฒนาบุคคล จึงควรมีขั้นตอนที่สำคัญสามประการคือ เริ่มด้วยการจำกัดจำนวนการเกิดของประชากรในประเทศนั้น แล้วปลูกฝังลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่ประชากร และสร้างนิสัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศให้แก่ประชาชนด้วย

ประเทศที่มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาคุณภาพของประชากรนั้น จะต้องเป็นประเทศที่มีพลเมืองไม่มากจนเกินกำลังที่จะให้การศึกษาอบรม และจัดบริการต่าง ๆ ให้ ฉะนั้นนักพฤติกรรมศาสตร์จึงมีหน้าที่ให้ความรู้ และชักจูงให้ประชาชนมีทัศนคติที่ดีต่อการคุมกำเนิด ซึ่งจะทำให้จำนวนพลเมืองในประเทศไทย ไม่เพิ่มเร็วจนเกินไป การเสริมสร้างคุณภาพให้แก่ประชากรจำนวนน้อย ย่อมทำได้อย่างมีประสิทธิภาพกว่าการเพิ่มคุณลักษณะให้แก่ประชากรจำนวนมาก ขั้นตอนไปคือการปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีให้เกิดในประชากรส่วนใหญ่ ลักษณะความเป็นพลเมืองดีคือการเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูง นั่นคือมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความ

รับผิดชอบต่อหน้าที่ มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เป็นต้น ลักษณะความเป็นผู้ที่มีจริยธรรมสูงนี้จะต้องเกิดในประชากรส่วนใหญ่มาก่อนที่ประเทศนั้นจะสามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว ถ้าประชากรมีความเป็นพลเมืองดีแล้ว การพัฒนาบุคคลในขั้นที่สาม คือการปลูกฝังลักษณะและนิสัยที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ จึงจะได้ผลเต็มที่ ลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศนั้น มีมากมายหลายประการ ตัวอย่าง เช่น การเป็นผู้ที่มีความต้องการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานด้วยความมานะพยายามในทางที่ถูกต้อง มีความคิดสร้างสรรค์มีความรู้ความสามารถในงานที่ทำ มีลักษณะความเป็นผู้นำ และมีความเป็นประชาธิปไตย เหล่านี้เป็นต้น

โครงการวิจัยนี้มุ่งหาความรู้ทางจิตวิทยา เกี่ยวกับการพัฒนาบุคคลเพื่อความเป็นพลเมืองดี การเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่ประชากร เป็นงานที่ยากลำบาก และไม่สู้จะให้ผลดีเท่าที่ต้องการในปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นเพราะผู้ทำการฝึกอบรมทางบ้านนี้ ยังขาดความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ โดยเฉพาะธรรมชาติของการพัฒนาทางจิตใจของเยาวชนไทย การที่บิดามารดาอบรมสั่งสอนลูกก็ดี การที่ครูอาจารย์สอนนักเรียน หรือการที่นักสอนศาสนาอบรมศีลธรรมแก่เด็กและผู้ใหญ่ก็ดี จะได้ผลดีและคงทนถาวร ถ้าผู้ปฏิบัติหน้าที่เหล่านี้เข้าใจหลักจิตวิทยาของมนุษย์ ซึ่งจะทำให้รู้จักใช้วิธีการอบรมสั่งสอน และเลือกเนื้อหาที่จะสั่งสอนให้เหมาะสมกับระดับจริยธรรม ระดับสติปัญญา และลักษณะทางอารมณ์ ของผู้รับการอบรมสั่งสอนแต่ละกลุ่มหรือแต่ละระดับ การใช้วิธีการเปลี่ยนแปลงบุคคลอย่างเหมาะสมกับลักษณะของเขา ย่อมจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ อุปมาดังเช่น มีผู้ต้องการเปลี่ยนรูปร่างของท่อนเหล็กอันหนึ่งและรู้จักธรรมชาติของท่อนเหล็กดี ว่าต้องใช้วิธีการลนไฟให้ร้อนจัด เหล็กจึงจะอ่อนตัวแล้วจึงกัดได้ดังประสงค์ แต่บุคคลอีกคนหนึ่งไม่เข้าใจธรรมชาติของเหล็ก พยายามใช้มือคัทให้งอในขณะที่เหล็กอยู่ในอุณหภูมิปกติ ก็ย่อมจะเปลี่ยนแปลงรูปร่างของเหล็กได้อย่างยากลำบากหรือเปลี่ยนไม่ได้เลย เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าการเข้าใจธรรมชาติของสิ่งที่ต้องการจะปรับปรุงแก้ไขอย่างถ่องแท้ ย่อมจะเป็นก้าวแรกในการประกันความสำเร็จของกิจกรรมนั้น

การศึกษาวิจัย เพื่อหาหลักฐานที่น่าเชื่อถือเกี่ยวกับจุดกำเนิดของจริยธรรม ขบวนการทางจริยธรรม และอิทธิพลของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมของบุคคล ย่อมจะให้ประโยชน์อย่างยิ่งในการชี้แนวทางการฝึกอบรมจริยธรรม ให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ และเหมาะสมกับสภาพของบุคคลและสังคมไทย ฉะนั้นโครงการวิจัยนี้จึงมีจุดประสงค์ที่จะสำรวจพัฒนาการทางจริยธรรมของเยาวชนไทยระดับต่าง ๆ ทำการวิเคราะห์จริยธรรมด้านต่าง ๆ ของบุคคล ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับลักษณะอื่น ๆ ของบุคคล ศึกษาสาเหตุของความซื่อสัตย์ และทดลองวิธีการยกระดับจิตใจของวัยรุ่น เพื่อที่จะหาหลักฐานทางวิชาการว่า การปลูกฝังให้เกิดลักษณะจริยธรรมอันดีงามในเยาวชนนั้นทำได้อย่างไร ลักษณะทางจริยธรรม จะเป็นเครื่องประกันว่าบุคคลนั้น จะมีการกระทำในทางที่ดีเสมอไปหรือไม่ นอกจากนี้ ยังจะได้พิสูจน์ด้วยว่าการทำดีหรือทำชั่วของบุคคลนั้น ยังขึ้นอยู่กับลักษณะของสถานการณ์ที่บุคคลนั้นกำลังประสบอยู่มากน้อยเพียงใดด้วย ฉะนั้นก่อนที่จะเก็บข้อมูลในเรื่องนี้ จึงจำเป็นต้องศึกษาทฤษฎี และผลวิจัยทางจริยธรรมที่มีอยู่ก่อนอย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อเป็นรากฐานของการค้นคว้าในโครงการนี้ต่อไป

ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรม (Morality) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง หมายถึงลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่ง ในสองประเภทคือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น คือเป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้ที่มีจริยธรรมสูง คือผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมาก และประเภทหลังน้อย

ลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมนั้น แบ่งออกได้เป็นหลายประเภทด้วยกัน เช่น ความรู้ ทศนคติ การใช้เหตุผล และพฤติกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึงการมีความรู้ไว้ในสังคมของตนนั้น ถือว่าการกระทำชนิดใดคือควรกระทำ และการกระทำชนิดใดไม่ควรกระทำ ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสม หรือไม่เหมาะสมมากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรม หรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนั้นขึ้นอยู่กับ อายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคม และศาสนาส่วนใหญ่ เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด และโดยเฉพาะในช่วงอายุ ๒ ถึง ๑๐ ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้เป็นพิเศษ ความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะเด็ก ได้มีผู้วิจัยมาแล้วมากมายในต่างประเทศ (Kay, ๑๙๗๐) ความพยายามในการสำรวจลักษณะบุคลิกภาพเชิงจริยธรรม ทศนคติเชิงจริยธรรม หรือแม้แต่การสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่กระทำกันเป็นส่วนมาก ก็เป็นการศึกษาความรู้เชิงจริยธรรม ของบุคคลเสียเป็นส่วนใหญ่ (Pittel, & Mendelsohn, ๑๙๖๖) นอกจากนั้นการค้นคว้าเกี่ยวกับความรู้เชิงจริยธรรมให้ผลที่เป็นรายละเอียดเสียเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ยากแก่การนำไปใช้ทำนายพฤติกรรม เพราะความรู้ของบุคคลเป็นเพียงสาเหตุเดียวในหลาย ๆ สาเหตุของพฤติกรรมของบุคคลนั้น

ทศนคติเชิงจริยธรรม คือความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบ หรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใด ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีทศนคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้น มีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะทศนคตินั้นรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นทศนคติเชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่สำคัญจะใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่ง ยังอาจเปลี่ยนแปลง

ไปจากเดิมได้ เนื่องด้วยสาเหตุหลายประการดังจะได้อธิบายต่อไป ฉะนั้นทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลจึงมีคุณสมบัติสำคัญ ซึ่งโครงการวิจัยนี้มุ่งที่จะศึกษาด้วย

เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึงการที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้ จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจ หรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่า บุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกัน อาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้เสมอ และบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกัน อาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำ และท้ายสุดระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ นักทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม คือ เพียเจท์ และ โคลเบอร์ก (Piaget, ๑๙๓๒; & Kohlberg, ๑๙๖๙) ได้ใช้การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น นอกจากนี้ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ ของบุคคลด้วย โดยเฉพาะพัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์ อีกประการหนึ่ง โคลเบอร์ก (Kohlberg, ๑๙๖๙ หน้า ๓๙๔ - ๓๙๕) และนักวิจัยอื่น ๆ พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคลนั้นด้วย (Psychology Today, ๑๙๗๒ หน้า ๑๔๙) ดังจะได้อธิบายอย่างละเอียดต่อไป การวิจัยนี้จึงศึกษาการพัฒนาจริยธรรมโดยการใช้รากฐานจากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก และได้สร้างเครื่องมือวัดระดับจริยธรรมโดยใช้วิธีการเลือกยอมรับเหตุผลประเภทต่าง ๆ ของบุคคลเป็นเกณฑ์

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายความว่า การที่ บุคคลแสดง พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือถ่วงการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมใน สังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุน มีหลายประเภท เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม และการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น นอกจากนี้ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกจำพวกหนึ่งคือ พฤติกรรมในสถานการณ์ที่เข้ายวนใจ หรือในสภาพที่ยั่วให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์ เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมในสถานการณ์ยั่ว เช่น การโกงสิ่งของ เงินทอง หรือคะแนน การ

ลักษณะ และการกล่าวเท็จ เป็นต้น ซึ่งอาจรวมเรียกว่าพฤติกรรมเกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์ ซึ่งผู้มีจริยธรรมสูงย่อมงดเว้นการกระทำที่ไม่ซื่อสัตย์นี้ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ของจริยธรรม ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้น ส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม การศึกษาด้านอื่น ๆ ของจริยธรรมจึงเป็นเพียงเพื่อให้เข้าใจ และสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลเท่านั้น

ในการวิจัยนี้ได้ศึกษาจริยธรรมของเยาวชนไทยในสามด้านคือ เหตุผลเชิงจริยธรรม พฤติกรรมเชิงจริยธรรม และทัศนคติเชิงจริยธรรม โดยได้เน้นความสำคัญของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมซึ่งสะท้อนให้เข้าใจพัฒนาการทางจริยธรรมของผู้ถูกศึกษา เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นลักษณะของบุคคล ซึ่งวัดได้โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้เหมาะกับคนไทย และมีรากฐานจาก ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก ในช่วงแรกของการวิจัยนี้ได้สำรวจพัฒนาการทางจริยธรรมของเยาวชนไทยประเภทต่างๆ และได้ศึกษาความสัมพันธ์ของการอุกอบรมเลี้ยงดูแบบต่างๆ ความสัมพันธ์ทางภาษา และลักษณะมุ่งอนาคต กับการพัฒนาทางจริยธรรมด้วย ส่วนในช่วงที่สองซึ่งเป็นการทดลองในห้องปฏิบัติการ ได้มีการศึกษาสถานการณ์ต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมโกงของวัยรุ่นชายไทยผู้มีจริยธรรมในระดับต่างกัน นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาความแตกต่างของทัศนคติเชิงจริยธรรมของผู้ถูกทดลอง ซึ่งได้รับประสบการณ์ในการทดลองที่แตกต่างกันด้วย

แหล่งกำเนิดของจริยธรรม

จริยธรรมของบุคคล มีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสังคมมากกว่าอิทธิพลของพันธุกรรม กล่าวคือบุคคลที่เกิดมาในแต่ละสังคมจะต้องเรียนรู้ และยอมรับจริยประเพณีในสังคมของตน ซึ่งจะแตกต่างจากจริยประเพณีของสังคมอื่น ๆ ไม่มากนัก ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าแหล่งกำเนิดที่สำคัญของจริยธรรมของบุคคล ก็คือสังคมหรือผู้ที่แวดล้อมตนเอง รากฐานการเกิดจริยธรรมจะเริ่มก่อตัวขึ้นในทารกตั้งแต่แรกเกิด โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคล

อื่นที่ละน้อยตามการพัฒนาทางประสาทสัมผัสต่าง ๆ จะอำนวยให้ นักทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมหลายคนเชื่อว่าการพัฒนาทางจริยธรรมจะเกิดขึ้นในช่วงแรกของชีวิตมนุษย์ คือในช่วงสิบปีแรก และจะฝังรากลึกยากแก่การเปลี่ยนแปลงในช่วงหลัง ๆ ของชีวิต แต่ก็มีนักทฤษฎีการเรียนรู้ซึ่งสามารถพิสูจน์ว่า ลักษณะและการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ สามารถจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ โดยไม่จำกัดอายุ ถึงแม้ว่าการศึกษาด้านจริยธรรมจะยุ่งยากซับซ้อนมาก อันเป็นเหตุให้เกิดทฤษฎีและข้อคิดเห็นที่แตกต่างกันได้มากมาย แต่ผู้ค้นคว้าทางจริยธรรม (Kay, ๑๙๗๐ หน้า ๓๐-๓๑) ได้เห็นพ้องต้องกันในลักษณะที่สำคัญของจริยธรรม ดังนี้คือ นักทฤษฎีทั้งหลายยอมรับว่า จริยธรรมของมนุษย์นั้น มีการเจริญขึ้นเป็นลำดับอย่างเห็นได้ชัดจากวัยทารกไปถึงวัยผู้ใหญ่ แม้มนุษย์ทุกคนจะมีการพัฒนาจริยธรรมในจังหวะที่แตกต่างกัน แต่นักทฤษฎีทางจริยธรรมก็ยังเชื่อว่า การพัฒนานี้ในบุคคลต่าง ๆ มีลำดับขั้นตอนเป็นแบบอย่างที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ นักค้นคว้าทางจริยธรรมส่วนมากยังลงความเห็นว่าต้นกำเนิดและแหล่ง ที่ก่อให้เกิด การพัฒนาทางจริยธรรมนั้นอยู่ที่การเรียนรู้จากสังคมเป็นสำคัญ

ถึงแม้ว่านักทฤษฎีทาง จริยธรรมแทบทุกคนให้ ความสำคัญแก่อิทธิพล ของสังคม แต่ก็ยังมีความคิดที่แตกต่างกันในด้านที่สำคัญอีกมาก เป็นเหตุให้เกิดทฤษฎีทางด้านนี้มากมาย ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวพันกับอิทธิพลของสังคมไม่ทางตรงก็ทางอ้อม นอกจากนี้ บางทฤษฎียังเน้นที่ขบวนการเรียนรู้จากสังคมโดยตรง จากการพิจารณาลักษณะสำคัญของทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับต้นกำเนิดและพัฒนาการของจริยธรรม จึงสามารถแบ่งทฤษฎีเหล่านี้ออกเป็น ๓ ประเภท คือทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการทางจริยธรรม ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรม และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อพัฒนาการทางจริยธรรม ทฤษฎีนี้เริ่มมาจากความคิดและประสบการณ์ของนักสังคมวิทยา (Wright, ๑๙๗๕ หน้า ๒๔-๓๐) ผู้เชื่อว่าสังคมมีส่วนในการบ่มนุษย์ให้มีลักษณะต่าง ๆ กัน ตามแต่ว่ามนุษย์นั้นจะอยู่ในกลุ่มใดในสังคม ส่วนนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ก็เล็งเห็นความสำคัญของสังคม ในการก่อตั้งลักษณะทางจริยธรรม

ให้แก่สมาชิกในสังคมนั้น โดยที่ทฤษฎีนี้ระบุว่า เด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้ว่าอะไรคืออะไรจากผู้อื่นที่อยู่ใกล้ซิค ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคม ด้วยกระบวนการเทียบเคียง (identification) เด็กจะใช้วิธีการเลียนแบบผู้ที่มีอำนาจและผู้ที่ยกย่อง จนในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนโดยอัตโนมัติ เมื่อบุคคลได้รับการปลูกฝังจริยธรรมในจิตใจแล้ว เขาย่อมจะเกิดความซัดแย้งในใจ เมื่อความอยากความต้องการส่วนตน ไม่เหมาะสมกับกาลเทศะของสังคมตามที่ตนได้ยอมรับมา ถ้าบุคคลกระทำชั่วทั้ง ๆ ที่คนอื่นไม่รู้ไม่เห็น บุคคลนั้นจะเกิดความละอายใจตนเอง มีความไม่สบายใจ ซึ่งเป็นลักษณะของการลงโทษตนเอง และในโอกาสต่อไปบุคคลนั้นย่อมจะละเว้นไม่กระทำชั่ว โดยไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมจากบุคคลอื่นภายนอก นั่นคือ เขามีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี

นักทฤษฎีส่วนมากยอมรับว่า จริยธรรมจะถูกปลูกฝังตั้งแต่เด็กเล็ก ๆ เสียเป็นส่วนมาก แม้ว่านักทฤษฎีบางคนจะยอมรับว่า การผันแปรของสังคมและสถานการณ์ในชีวิต อาจมีผลให้บุคคลเปลี่ยนแปลงจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่ได้ แต่ก็ไม่มีนักทฤษฎีผู้ใดที่จะปฏิเสธว่า เหตุการณ์ที่เกิดในวัยทารกและวัยเด็กเล็กนั้น มีผลกระทบต่อบุคคลได้อย่างรุนแรงกว่า และมีผลคงทนถาวรกว่าเหตุการณ์ที่เกิดในวัยผู้ใหญ่

เมื่อนักทฤษฎีต่าง ๆ ยอมรับว่าการปลูกฝังจริยธรรมเริ่มตั้งแต่วัยทารก และวัยเด็กเล็กเป็นวัยแห่งการเตรียมตัว เพื่อเข้าเป็นสมาชิกในสังคมใหญ่ ในช่วงแรกของชีวิตนี้ เด็กจะได้รับการปลูกฝังทางจริยธรรมมากกว่าในช่วงอื่น ๆ ของชีวิต กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กมากที่สุดคือ สมาชิกในครอบครัวของเด็กเอง รองลงมาคือ โรงเรียนอนุบาลและประถมศึกษา นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์รายวันรายสัปดาห์ ซึ่งจะมีส่วนในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กด้วย เมื่อครอบครัวเป็นแหล่งที่สำคัญที่สุดในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กแล้ว จึงอาจพิจารณาได้ต่อไปว่า สมาชิกในครอบครัวตระหนักในหน้าที่นี้เพียงใด และใช้วิธีการใดในการอบรมสั่งสอนเด็ก

ตามปกติแล้ว บิดามารดาไม่สู้จะตระหนักในความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของตนในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็ก นักวิจัยทางจิตวิทยาพบว่า เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากผู้

อื่นโดยที่ผู้อื่นตั้งใจจะส่งสอนสิ่งนั้น หรือไม่ตั้งใจจะส่งสอนก็ตาม ส่วนมากแล้ว เด็กจะเรียนรู้ในสิ่งที่ผู้ใหญ่ไม่ได้ตั้งใจจะส่งสอน ยิ่งกว่านั้น เด็กยังเลียนแบบลักษณะที่ผู้ใหญ่ไม่ตระหนักว่าตนเองมีอยู่เสียด้วยซ้ำ ความจริงจึงอยู่ที่ว่าเด็กจะทำได้นั้น ก็ย่อมจะต้องได้อยู่ใกล้ชิดกับผู้ใหญ่ที่มีจริยธรรมสูง ซึ่งเด็กพร้อมที่จะเลียนแบบ คำถามต่อมาคือ ผู้ใหญ่ประเภทใดเล่าที่เด็กอยากเลียนแบบ ผลวิจัยทางค่านี้นี้ ย้ำความสำคัญของผู้ใหญ่ที่เลี้ยงดูเด็กโดยให้ความรัก ความอบอุ่นแก่เด็ก (Hoffman, ๑๙๗๐, หน้า ๒๙๖) ทำให้เด็กเกิดความมั่นใจในความรัก และหวังดีของผู้ใหญ่คนนั้น นอกจากนี้การควบคุม ฝึกนิสัย และลงโทษเด็กด้วยวิธีการต่างๆ ยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กโดยตรง ดังรายละเอียดทางการวิจัยที่จะได้กล่าวต่อไป

ทฤษฎีอิทธิพลของสังคม ต่อพัฒนาการทางจริยธรรมส่วนใหญ่ จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ของครอบครัว และการควบคุมของกลุ่มต่างๆ ในสังคมที่มีต่อลักษณะบุคลิกภาพและทัศนคติเชิงจริยธรรมของมนุษย์ โครงการวิจัยจริยธรรมของเยาวชนไทยได้ใช้ทฤษฎีประเภทนี้เป็นหลัก ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมของเยาวชนไทย กับวิธีการถูกอบรมเลี้ยงดู และตัวแปรทางสังคมอื่น ๆ เช่น ฐานะของครอบครัว และระดับการศึกษาของบิดามารดาของผู้ถูกศึกษา เป็นต้น

นอกจากสังคมจะมีอิทธิพลโดยตรงต่อการพัฒนาจริยธรรมแล้ว นักพฤติกรรมศาสตร์หลายคน ยังเห็นความสำคัญของสังคม ที่มีต่อการพัฒนาลักษณะอื่น ๆ ของบุคคล และลักษณะเหล่านี้ ได้ส่งเสริมให้เกิดจริยธรรมในบุคคลนั้นขึ้น จึงถือได้ว่าสังคมมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการพัฒนาจริยธรรมด้วย ทฤษฎีต่าง ๆ ทางค่านี้นี้จึงจัดเข้าในทฤษฎีประเภทที่สองดังต่อไปนี้

ทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรม นักทฤษฎีที่เชื่อว่าการพัฒนาทางสติปัญญาและอารมณ์เป็นรากฐานของการพัฒนาทางจริยธรรมคือ เพียเจท์ และโคลเบอร์ก นักทฤษฎีสองท่านนี้เชื่อว่า จริยธรรมของเด็กจะเจริญขึ้น ตามความเจริญของความสามารถทางการรู้ (Cognitive ability) สติปัญญาและอารมณ์ของเด็ก จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

ก็สามารถบอกได้ว่า ทฤษฎีนี้มีความจริงอยู่บ้าง กล่าวคือ บุคคลปัญญาอ่อน หรือผู้ที่ อารมณ์วิตติ เนื่องจากสาเหตุใด ๆ ก็ตาม เป็นผู้ที่ไร้จริยธรรมโดยสิ้นเชิง แต่นักทฤษฎี ทั้งสองยังเชื่อว่า ในบุคคลปกติที่สติปัญญาไม่เจริญถึงขีดสุดนั้น จะมีจริยธรรมในขั้นสูงสุด ไม่ได้เช่นกัน

โคลเบอร์ก ได้พบความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรม กับลักษณะอื่นๆ ของมนุษย์ ในการศึกษาผลงานของนักวิจัยต่าง ๆ (Kohlberg, ๑๙๖๔ หน้า ๓๘๙ - ๓๙๒) ที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรม กับระดับสติปัญญาทั่วไป และความสัมพันธ์ของจริยธรรม กับความสามารถที่จะรอผลได้ที่ดีกว่าในอนาคต แทนที่จะรับเอาผลที่เล็กน้อยกว่าในปัจจุบัน หรือในทันที ซึ่งลักษณะนี้ในที่นี้จะเรียกว่า ลักษณะมุ่งอนาคต นอกจากนี้ผู้ที่มีจริยธรรม สูงยังเป็นผู้ที่มีสมาธิ มีความสามารถควบคุมอารมณ์ของตน และมีความพากพุมใจในตนเองและสภาพแวดล้อมสูงกว่าผู้ที่มีจริยธรรมต่ำ โคลเบอร์กจึงสรุปว่า ความเป็นผู้ที่มีจริยธรรม สูง เกิดจากความสามารถในการเพ่งความสนใจที่กฎเกณฑ์ และมีความสามารถในการควบคุมตนเองในด้านต่าง ๆ โดยทั่วไปด้วย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้มีการวัดลักษณะมุ่งอนาคต เพื่อที่จะศึกษาควบคู่ไปกับพัฒนา การของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในเด็กไทยด้วย นอกจากนี้ได้มีการวัดความสามารถในการใช้ภาษาไทยของเยาวชนทุกระดับอายุ ซึ่งเป็นเครื่องแสดงระดับสติปัญญาของเด็กเหล่านี้ ในด้านที่มีผู้เคยพบว่า เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของบุคคล (Kay, ๑๙๗๕, หน้า ๒๖ - ๒๗) ในลักษณะที่ว่า ความสนักทางภาษาจะช่วยให้บุคคลเข้าใจกฎเกณฑ์ที่ละเอียดอ่อนในกลุ่ม ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และบุคคลสามารถใช้ภาษาในการแสดงอารมณ์ ทำให้ช่วยลดความ ก้าวร้าวทางการกระทำลงได้ จึงช่วยให้บุคคลมีจริยธรรมที่สูงขึ้นได้

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม คือทฤษฎีที่อธิบายวิธีการและขบวนการที่บุคคลได้ รับอิทธิพลจากสังคม ทำให้เกิดการยอมรับลักษณะและกฎเกณฑ์ทางสังคม มาเป็นลักษณะ ของตน ทฤษฎีประเภทนี้ ได้นำเอาหลักการเสริมแรง (Principle of reinforcement) และ หลักการเชื่อมโยง (Principle of association) มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม

ในการอธิบายต้นกำเนิด และการเปลี่ยนแปลงจริยธรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ได้ เน้นการเรียนรู้โดยบังเอิญ และการเลียนแบบเป็นสำคัญ ซึ่งทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่แปลก ใหม่ หรือแตกต่างไปจากเดิมได้โดยง่าย โดยทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญแก่ลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งจะ เป็นเครื่องกระตุ้นให้บุคคล กระทำพฤติกรรมซ้ำ ๆ จนกลายเป็นลักษณะนิสัยของ บุคคลนั้นไปในที่สุด สิ่งที่จะกระตุ้นให้บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ คือการหวังความ พอใจ และการหลบหลีกความทุกข์

การเลียนแบบลักษณะและการกระทำของบุคคลอื่น เป็นบ่อเกิดของการยอมรับ ลักษณะทั้งที่ดีและไม่ดีจากบุคคลอื่นได้อย่างง่ายดาย และเกิดได้อย่างกว้างขวางในสถานการณ์ ทั่วไป ตั้งแต่เด็กเลียนแบบบิดามารดาของตน ไปจนถึงการที่วัยรุ่นเลียนแบบดาราดาราภาพยนตร์ เป็นต้น การเลียนแบบนี้มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากบทบาทของสื่อมวลชนในการ ปลูกฝังจริยธรรมในโลกปัจจุบัน

การเลียนแบบนี้เกิดจากการที่บุคคลสังเกตการกระทำของบุคคลอื่น แล้วต่อมาผู้ สังเกตนั้นได้กระทำพฤติกรรมนั้นบ้าง การกระทำพฤติกรรมตามผู้อื่นนั้นอาจเกิดจากเหตุผล หลายประการ ได้มีทฤษฎีการเลียนแบบหลายอันที่อธิบายว่า บุคคลจะเลียนแบบใครในสถาน- การณ์เช่นไร เช่น เซียร์สและคณะ (Sears, Maccoby, & Levin, ๑๙๕๗) ได้อธิบายว่าเด็กจะ เลียนแบบผู้เลี้ยงดูที่ตนรักใคร่ เพราะการเลียนแบบหรือทำตนคล้ายผู้เลี้ยงดู จะทำให้เด็ก เกิดความพอใจเหมือนกับว่าตนได้อยู่ใกล้ชิดผู้เลี้ยงดูในขณะนั้น

ส่วนการเลียนแบบเพื่อน ก็สามารถนำทฤษฎีความคล้ายคลึงกัน มาอธิบายได้ว่า เนื่องจากคนในวัยเดียวกันมีลักษณะต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกันมาก นับตั้งแต่อายุ ความคิดอ่าน ความอยากความต้องการ เป็นต้น ความคล้ายคลึงในลักษณะเหล่านี้ จะเป็นเครื่องชักจูงให้ บุคคลทำตามเพื่อนในเรื่องอื่น ๆ เพื่อขจัดความรู้สึกขัดแย้งในใจ ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อตนมี ลักษณะที่แตกต่างไปจากคนประเภทเดียวกับตน ความรู้สึกขัดแย้งในจิตใจเป็นอาการที่ไม่พึง ปรารถนา บุคคลจึงบ่งกันมิให้เกิดความขัดแย้งในจิตใจด้วยการเลียนแบบคนที่มีลักษณะ คล้ายคลึงกับตนเสีย นอกจากนี้ ทฤษฎียังกล่าวว่าบุคคลสองคนยังมีลักษณะต่าง ๆ หลาย ลักษณะที่คล้ายคลึงกันมากเท่าใด ก็ย่อมมีแรงกระตุ้นให้เลียนแบบกันมากยิ่งขึ้นเท่านั้น

ส่วนการเลียนแบบคนแปลกหน้า ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับตนเองน้อยมากนั้น ทฤษฎีการเสริมแรงตัวแบบก็สามารถอธิบายว่าเกิดขึ้นได้เช่นกัน ทั้งนี้เพราะบุคคลผู้หนึ่งสังเกตเห็นว่า เมื่อตัวแบบมีการกระทำชนิดหนึ่ง แล้วตัวแบบได้รับประโยชน์หรือได้รับความพอใจต่าง ๆ ผู้สังเกตเห็นก็ย่อมอยากได้รับความพอนั้นด้วย จึงยอมเลียนแบบตัวแบบนั้น

ในการวิจัยจริยธรรมของเยาวชนไทยนี้ ในส่วนที่เป็นการทดลองในห้องปฏิบัติการ ได้ศึกษาอิทธิพลของตัวแบบประเภทต่าง ๆ ที่ทำให้วัยรุ่นชายไทย เลียนแบบพฤติกรรมชื่อเสียงดีของตัวแบบ โดยได้สร้างให้ตัวแบบมีความดีใจ หรือเสียใจที่มีได้โกงในการเล่นเกม เพื่อที่จะศึกษาว่า วัยรุ่นที่มีจริยธรรมในระดับต่างกัน และอยู่ในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน จะเลียนแบบตัวแบบประเภทใดมากน้อยกว่ากันเพียงใด

ทฤษฎีแหล่งกำเนิดของจริยธรรมทั้งสามประเภทดังกล่าวข้างต้นนี้มีลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกันมากนัก ตรงกันข้าม กลับเป็นทฤษฎีที่จะช่วยกันสร้างภาพการวิเคราะห์จริยธรรมให้ชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น กล่าวคือ ทฤษฎีอิทธิพลของสังคม ต่อพัฒนาการทางจริยธรรมนั้นกล่าวถึงบทบาทของสภาพแวดล้อมทางสังคม ของบุคคลที่มีต่อการปรุงแต่งลักษณะทางจริยธรรมของบุคคล ส่วนทฤษฎีพัฒนาการลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรม ได้ให้โอกาสแก่พันธกรรมในการมีส่วนส่งเสริม หรือขัดขวางพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคล แต่ทฤษฎีที่สองนี้ก็ยังเน้นความสำคัญของสภาพแวดล้อมของบุคคลเช่นกัน ส่วนทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมได้ช่วยอธิบายขอบเขตการยอมรับกฎเกณฑ์ทางสังคม เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะของบุคคลให้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น ฉะนั้นการศึกษาจริยธรรมให้ได้ครอบคลุมเต็มที่ ย่อมจะต้องพึงรากฐานจากทฤษฎีทั้งสามประเภทนี้พร้อมกัน ดังเช่นที่ได้ปฏิบัติในโครงการวิจัยนี้

เมื่อได้พิจารณาทฤษฎีทั้งหลายอันเป็นรากฐานของการวิจัยนี้แล้วพอสังเขป สิ่งที่จะต้องทำต่อไปก็คือ การศึกษาผลงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้โครงการวิจัยจริยธรรมของเยาวชนไทยเข้ามาตรฐานการวิจัยสากล และเพื่อจุดประสงค์ที่จะค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ ที่มีประโยชน์ทั้งในทางวิชาการ และในทางปฏิบัติ ให้ได้อย่างเต็มที่ไปพร้อมกัน

ในการประมวลผลงานวิจัยต่างๆ ในประเทศไทย เพื่อให้ทราบพื้นฐาน และความก้าวหน้าในการค้นคว้าเกี่ยวกับจริยธรรมและเรื่องที่เกี่ยวข้อง และเป็นการป้องกันมิให้เกิดความซ้ำซ้อนทางการวิจัยที่ไม่เป็นประโยชน์ ปรากฏว่า การวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมของคนไทยโดยตรงนั้นยังหาไม่พบ ส่วนการวิจัยที่ประมวลมาได้นั้น ส่วนมากเกี่ยวกับการวัดลักษณะบุคลิกภาพประเภทต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับจริยธรรมเพื่อหาความสัมพันธ์กับวิธีการถูกรอบบรมเลี้ยงดู หรือสัมพันธ์กับลักษณะอื่นๆ ของบุคคลที่ถูกศึกษา (ดวงเดือน พันธมนาวิน ๒๕๒๐) ส่วนการค้นคว้าประเภททดลองในห้องปฏิบัติการในเรื่องจริยธรรม โดยการสร้างสาเหตุต่างๆ เพื่อการศึกษาผลที่มีต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของคนไทยนั้น เป็นของใหม่สำหรับประเทศไทยโดยสิ้นเชิง ความจำเป็นในการที่จะต้องศึกษาสาเหตุ และผลของจริยธรรมของคนไทยโดยใช้วิธีการทดลองนั้น จะปรากฏเด่นชัดหลังจากการพิจารณาผลการวิจัยในต่างประเทศแล้ว

การพิจารณาผลการวิจัยต่างๆ จะได้เรียงลำดับความคิด จากทฤษฎีทั้งสามประเภท โดยจะเริ่มด้วยการพิจารณาตัวแปรทางสังคมที่เกี่ยวกับจริยธรรม เช่น อายุและระดับการศึกษา เพศ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม และอื่นๆ นอกจากนั้นจะได้พิจารณาผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูที่สัมพันธ์กับการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน ต่อไปก็จะได้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรม กับความสันติทางภาษา และลักษณะมุ่งอนาคตดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

จริยธรรมกับตัวแปรทางสังคม

ทฤษฎีจริยธรรมแทบทุกทฤษฎี จะมีข้อความพาดพิงถึงประสบการณ์ ทางสังคมของบุคคล ว่าเป็นต้นเหตุของการก่อตั้ง และการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมของบุคคลที่สำคัญอย่างยิ่ง ถ้าบุคคลได้รับประสบการณ์ทางสังคมที่คล้ายคลึงกัน เช่นอยู่ในกลุ่มคนฐานะเดียวกัน หรือได้รับการอบรมเลี้ยงดูมาคล้ายๆ กัน บุคคลเหล่านั้นก็อาจมีจริยธรรมที่คล้ายคลึงกันได้ ยิ่งกว่านั้นคนที่ได้รับประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกัน แต่มีความสามารถที่จะรับรู้และเข้าใจ

ประสบการณ์นั้นไม่เท่าเทียมกัน ผลกระทบที่เกิดจากประสบการณ์ทางสังคมอันเดียวกันย่อมจะแตกต่างกันไปได้เช่น เด็กกับผู้ใหญ่ ย่อมจะได้รับความกระทบกระเทือนที่แตกต่างกัน เพศต่างกันหรือฐานะต่างกัน อาจเป็นสาเหตุให้เขาเหล่านั้น ได้รับประสบการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกันไปได้มาก อันอาจมีผลต่อการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลเหล่านั้นด้วยต่อไปนี้จะได้พิจารณาผลการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางสังคมกับจริยธรรมของบุคคล

อายุและระดับการศึกษากับจริยธรรมของบุคคล ในปัจจุบันสังคมที่เจริญและมีมาตรฐานที่ใกล้เคียงกัน มีการจัดการศึกษาภาคบังคับ และการวิจัยส่วนใหญ่ก็ใช้นักเรียนและนิสิตนักศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มที่เก็บข้อมูลได้ง่ายที่สุด ฉะนั้น ผลการวิจัยส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบัน จึงไม่สามารถจะแยกตัวแปรที่เป็นอายุ ออกจากตัวแปรที่เป็นระดับการศึกษาของบุคคลได้ กล่าวคือกลุ่มตัวอย่างที่อายุน้อยก็มีระดับการศึกษาต่ำ และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมากก็มีการศึกษาสูงตามไปด้วย ปรัชญาการนี้ได้เกิดในโครงการวิจัยจริยธรรมของเยาวชนไทยเช่นกัน ในการประมวลผลวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับจริยธรรม จึงต้องนำระดับการศึกษาเข้ามาพิจารณาไปพร้อมกันด้วย โคลเบิร์ก (Kohlberg ๑๙๖๔, หน้า ๓๙๒-๔๐๕) ได้ประมวลผลการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับพัฒนาการทางจริยธรรมไว้อย่างครบถ้วนดังนี้

ทางด้านความรู้เชิงจริยธรรมนั้น ได้มีผู้พบว่า ความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมขั้นรากฐานของสังคมนั้น เด็กจะทราบอย่างครบถ้วนตั้งแต่อายุน้อย มีผู้พบตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๓๐ ว่าเด็กชาวอังกฤษมีความรู้เชิงจริยธรรมตั้งแต่เข้าเรียนชั้นเกรดหนึ่ง ส่วนการศึกษาความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลที่มีอายุมากกว่านี้ ก็มีได้ช่วยให้เข้าใจทางด้านนี้มากขึ้น แม้ว่าความรู้เชิงจริยธรรม จะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมอยู่บ้าง แต่ความรู้เชิงจริยธรรม ในการวิจัยส่วนใหญ่แล้ว ไม่ทำให้เข้าใจพัฒนาการทางจริยธรรมได้มากนัก เป็นเพียงแต่สะท้อนให้เห็นระดับสติปัญญา ภูมิหลังทางวัฒนธรรม และความต้องการที่จะทำให้อันอื่นชื่นชมตนของผู้ถูกศึกษาเท่านั้น

ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั้น การวิจัยต่าง ๆ เกือบสิบเรื่องได้ให้ผลที่สอดคล้องกันคือ ไม่พบว่าคนที่มีอายุมากจะมีพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการโกง ขโมย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการเห็นแก่ส่วนรวม แตกต่างจากคนที่มีอายุน้อย การที่เด็กเล็ก ๆ มีการทำตามกฎเกณฑ์ของสังคมเท่าเทียมกับเด็กโตและผู้ใหญ่ แสดงว่าลักษณะทางจริยธรรมของบุคคลเริ่มคงที่ตั้งแต่อายุน้อย ส่วนการศึกษาในระยะยาว โดยติดตามกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุน้อยจนมีอายุมากขึ้น แล้วเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคลแต่ละคนในสมัยเด็กและเมื่อโตขึ้นแล้ว การวิจัยชนิดนี้มีน้อย และไม่ปรากฏว่าพบความมั่นคงของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคลต่าง ๆ ในช่วงอายุที่มีการวิจัยนั้น

อาจเป็นไปได้ว่า การศึกษาความรู้เชิงจริยธรรมส่วนมาก มีเนื้อหาที่แคบเกินไป และเป็นการวัดความรู้ขั้นพื้นฐานทางสังคมของบุคคลเท่านั้น ถ้ามีการวัดความรู้เชิงจริยธรรมที่เกี่ยวกับกฎหมายและกฎเกณฑ์ทางศาสนา หรือความรู้เกี่ยวกับหลักสากลแล้ว อาจพบความแตกต่างในคนต่างอายุกันก็ได้ ส่วนการศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และไม่พบความแตกต่างในกลุ่มคนต่างอายุกันนั้น อาจเป็นเพราะพฤติกรรมเชิงจริยธรรมส่วนมากนั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่บุคคลกำลังประสบอยู่ มากกว่าจะขึ้นกับลักษณะนิสัยเชิงจริยธรรมของบุคคล แต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้บุคคลอาจมีพฤติกรรมที่เหมือนกัน แต่มีเหตุผลในการเลือกกระทำแตกต่างกันได้เสมอ เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กอาจแตกต่างจากเหตุผลเชิงจริยธรรมของวัยรุ่นและผู้ใหญ่ได้ โดยเฉพาะเมื่อเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูง ต้องใช้ความรู้เกี่ยวกับหลักปฏิบัติของสากลด้วย

โคลเบอร์ก (Kohlberg ๑๙๖๔ a) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลเชิงจริยธรรมกับระดับอายุ โดยแบ่งเหตุผลเชิงจริยธรรมออกเป็น ๖ ชั้น (รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการวัดของโคลเบอร์กดูหน้า ๕๐) ผู้วิจัยพบว่าเด็กอเมริกันอายุ ๗, ๑๐, ๑๓ และ ๑๖ ปี นิยมใช้เหตุผลในชั้นที่สูงขึ้นตามอายุ กล่าวคือ เด็กอายุ ๗ ปี แทบทุกคน (๙๐ กว่าเปอร์เซ็นต์) ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นที่ ๑ และ ๒ เด็กอายุ ๑๐ ปีแม้จะยังใช้เหตุผลในชั้นที่ ๑ และ ๒ เสียเป็นส่วนมาก (๕๐ กว่าเปอร์เซ็นต์) แต่มีอีกพวกหนึ่งที่ใช้เหตุผลในชั้นที่ ๓ และ ๔

(๓๕ เปอร์เซ็นต์) ส่วนวัยรุ่นอายุ ๑๓ ปี ใช้เหตุผลในขั้นที่ ๓ และ ๔ มาก (๕๐ กว่า เปอร์เซ็นต์) และมีพวกที่ใช้เหตุผลในขั้นที่ ๑ และ ๒ น้อยกว่า (๒๐ กว่าเปอร์เซ็นต์) ส่วนวัยรุ่นตอนปลายอายุ ๑๖ ปี แม้จะยังใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ ๓ และ ๔ มาก (๕๐ กว่าเปอร์เซ็นต์) แต่ปรากฏว่า มีผู้ที่ใช้เหตุผลในขั้นที่ ๕ และ ๖ มากกว่า (๒๓ เปอร์เซ็นต์) กลุ่มเด็กที่อายุต่ำกว่าทุกกลุ่ม (ดูภาพกราฟหน้า ๔๐๓, Kohlberg, ๑๙๖๔ a) ผลการวิจัยนี้ แสดงให้เห็นเด่นชัดว่า เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลมีพัฒนาการตามอายุ ซึ่งพัฒนาการของจริยธรรมทางด้านนี้ โคลเบอร์กเชื่อว่าเป็นผลของความพยายามของเด็กที่จะตีความหมายประสบการณ์ของตน ในสังคมที่สลับซับซ้อน โดยเด็กจะมีความสามารถในการนึกขึ้นเป็นลำดับ

ทฤษฎีจริยธรรมของโคลเบอร์ก และการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม จะได้กล่าวอย่างละเอียดต่อไป ทั้งนี้เพราะโครงการวิจัยจริยธรรมของเยาวชนไทยนี้ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรม โดยใช้รากฐานจากทฤษฎี และวิธีการวัดระดับจริยธรรมของโคลเบอร์กเป็นสำคัญ

เพศกับจริยธรรมของบุคคล ถึงแม้ว่าความมีจริยธรรมสูงจะมีใช้ลักษณะที่สังคมกำหนดไว้สำหรับเพศใดเพศหนึ่งโดยเฉพาะ แต่สิ่งที่ได้กระตุ้นความสนใจในการเปรียบเทียบจริยธรรมของชายกับหญิงคือ ทฤษฎีที่มีชื่อเสียงของฟรอยด์ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า เด็กชายในครอบครัวปกติที่มีบิดาและมารดาพร้อมเพียง จะมีการเปลี่ยนแปลงทางจริยธรรมเมื่ออายุประมาณห้าขวบ กล่าวคือในช่วงอายุ ๓-๕ ปีเด็กชายจะรู้สึกว่ามีบิดาของตนแย่งความรักของมารดาไปจากตน จึงเกิดความรู้สึกที่ไม่เป็นมิตรต่อบิดา แต่ต่อมาเด็กชายผู้มีพัฒนาการทางสังคมอย่างปกติ จะสามารถแก้ปัญหาขัดแย้งกับบิดาของตนได้ด้วยวิธีการยอมรับบิดาเป็นต้นแบบอย่างแข็งขัน ทำให้ฟรอยด์ทำนายว่าชายจะมีซูเปอร์อีโก้หรือจริยธรรมสูงกว่าหญิง

ส่วนทฤษฎีพัฒนาการของลักษณะที่ส่งเสริมจริยธรรม ให้ข้อทำนายที่ตรงกันข้ามกับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ทั้งนี้เพราะผลการวิจัยการพัฒนาลักษณะต่าง ๆ ของหญิงเปรียบเทียบ